

Ulikhet og fellesskap

Sigrun Sand

Ulikhet og fellesskap

Flerkulturell pedagogikk
i barnehagen

CAPPELEN DAMM AKADEMISK

© CAPPELEN DAMM AS, Oslo, 2020

Denne boka ble først utgitt av Oplandske Bokforlag AS i 2008

ISBN 978-82-02-67914-9

1. utgave, 1. versjon

E-utgaven baserer seg på 4. trykte utgave, 2020

Omslagsdesign: Marte Fæhn

Omslagsfoto: Bjarne Øygarden

Sats/design: [Bøk Oslo AS](#)

Elektronisk tilrettelegging: [Bøk Oslo AS](#)

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Cappelen Damm AS er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

www.cda.no

akademisk@cappelendamm.no

Forord

Denne boka er en revidert utgave av *Ulikhet og fellesskap. Flerkulturell pedagogikk i barnehagen* som opprinnelig kom ut i 2008 og ble revidert første gang i 2016. Det har skjedd flere ting på barnehagefeltet de siste årene som gjør det nødvendig å oppdatere deler av innholdet i boka. For det første har barnehagelærerutdanninga fått ny struktur og innhold med utgangspunkt i forskrift om rammeplan for barnehagelærerutdanning som ble satt i verk høsten 2013. For det andre har Følgegruppe for barnehagelærerutdanning avsluttet et fireårig arbeid der det ble undersøkt hvordan og i hvilken grad høgskoler og universiteter lykkes med implementeringen av den nye utdanninga. Et tredje moment som må nevnes her innledningsvis, er at det i 2017 kom ny forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Alle disse tre faktorene har påvirket og endret utdanninga av barnehagelærere på flere områder.

Jeg var medlem av følgegruppa og ble av arbeidet som ble gjort der, inspirert til blant annet å utvide boka med et helt nytt kapittel om samer og samiske barn i barnehagen. Dette kapitlet bygger på Marianne Storjords doktoravhandling *Barnehagebarns liv i en samisk kontekst* som kom i 2008, og dette stoffet gjør boka mer aktuell og mangfoldig. De som utdanner seg til barnehagelærere, skal tilegne seg kunnskap om og forståelse for samisk historie, kultur, levesett og tradisjoner i løpet av utdanninga, og alle barnehager er forpliktet til å arbeide med tema og innhold som viser sider ved samisk språk og kultur. Samiske barn skal få sin samiske identitet bekreftet og anerkjent i møte med samisk kultur i barnehagen, og norske barn skal få kjennskap til samene som urbefolkning i Norge.

Jeg har ønsket å ajourføre bokas innhold i tråd med de nye styringsdokumentene og med ny forskning som er kommet om barnehagen og om utdanninga. Teorigrunnlaget er det samme som i den første utgaven, og

jeg vurderer dette som nyttig og vel egnet også i dagens barnehagelandskap. De teoretiske perspektivene skal bidra til forståelse av og tenkning omkring praksis. Sammen med et rikt tilfang av ideer til utvikling av praksis, samt refleksjonsspørsmål, gir boka utgangspunkt for pedagogiske valg som barnehagelærere må ta hver dag.

Det er mange måter å realisere tospråklig opplæring og flerkulturell pedagogikk på, og man må se etter de mulighetene som finnes i egen barnehage. Men alle trenger grunnleggende kunnskap om feltet og bevisste etiske overveielser som styrende for arbeidet. I mange barnehager har personalet lang erfaring og høy kompetanse når det gjelder å arbeide med ulikhet og mangfold, også innenfor det samiske feltet, mens andre er nybegynnere. Refleksjonsspørsmålene skal bidra til dypere forståelse for strukturelle og sosiale forhold i samfunnet og til å oppdage egen praksis på nye måter. Jeg håper boka vil bidra til nysgjerrighet, diskusjoner, motivasjon og inspirasjon i utforming og gjennomføring av pedagogiske praksiser i barnehager der kompleksitet og mangfold er hverdagen.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke Marianne Storjord som sjenerøst har delt sin doktoravhandling med meg og alle som skal bruke boka. Uten hennes velvilje og samarbeid hadde det ikke blitt et samisk kapittel.

Hamar, 2020

Sigrun Sand

Innhold

Forord	<u>5</u>
 Kapittel 1	
Minoriteter med innvandrerbakgrunn	<u>11</u>
Personer med innvandrerbakgrunn	<u>11</u>
Begreper	<u>16</u>
Innlemmingsstrategier	<u>19</u>
Begrepet minoritetsspråklig	<u>23</u>
Barnehagens styringsdokumenter	<u>23</u>
Barnehagens betydning for minoritetsspråklige barn	<u>30</u>
Barnehagen som skoleforberedende tiltak	<u>33</u>
Oppsummering	<u>35</u>
 Kapittel 2	
Norges urbefolkning - om samisk historie, språk og kultur	<u>36</u>
Kort om samenes opprinnelse og rettigheter som urfolk	<u>36</u>
Samisk levesett - historisk tilbakeblikk og trekk ved dagens situasjon	<u>40</u>
Oppvekstmiljø, sosialisering og oppdragelse	<u>50</u>
Samiske språk og fornorskingsprosesser	<u>61</u>
Etnopolitiske bevegelser i det samiske samfunnet	<u>66</u>
Samiske barnehager	<u>69</u>
Forskning på samiske barnehager og samiske barns oppvekst	<u>75</u>
Oppsummering	<u>78</u>
 Kapittel 3	
Teoretiske perspektiver på flerkulturelle pedagogiske praksiser	<u>79</u>
Begrepet «flerkultur/flerkulturell»	<u>79</u>
Kulturbegrepet	<u>80</u>
Kultur som forklaringsmåte - et kritisk perspektiv	<u>86</u>

Barnehagekultur	90
Et sosiokulturelt perspektiv på barns utvikling	92
Et utviklingspsykologisk og barnesentrert perspektiv på barns utvikling	94
Krysskulturell forskning på oppdragelse	97
Sosialisering – teori og begreper	103
Sosialiseringsprosesser	109
Identitet og identitetsutvikling i et sosiokulturelt perspektiv	112
Oppsummering	118

Kapittel 4

Foreldresamarbeid	119
Foreldremandatet	119
Foreldre med innvandrerbakgrunn og deres situasjon	121
Myndiggjøring	129
Fordommer og holdninger	136
Kulturelle perspektiver på læring – om foreldres forventninger til barnehagen	140
Foreldresamarbeid og barnehagens innhold	143
Forventninger og samarbeid i samiske barnehager	146
To tilnærminger til foreldresamarbeid	148
Dialog, kommunikasjon og informasjon	150
Det tospråklige personalets rolle i foreldresamarbeid	160
Møter med foreldrene	161
Oppsummering	168

Kapittel 5

Språkarbeid og språklæring på morsmål og norsk	169
Morsmål	169
Andrespråk	171
Tospråklighet	171
Språklige ferdigheter	174
Opplæringsmodeller og tospråklige barnehage tilbud	177
Morsmål i barnehagen	179
Hvordan arbeide med barnas morsmål?	185
Hvordan bruke foreldrene i arbeidet med barnas språkutvikling?	186
Tospråklig støtte	188
Språk og språkeksempler i samiske barnehager	192
Å lære norsk	194
Faser i tilegnelsen av andrespråk	195

Noen kritiske faktorer i andrespråkinnlæringa	199
Faktorer som fremmer innlæring av andrespråket	202
Språklæring i ulike situasjoner i barnehagen	203
Samtale	206
Utvikling av gryende skriftkyndighet	211
Kartlegging og testing av minoritetsspråklige barns språkferdigheter	215
Oppsummering	218

Kapittel 6

Flerkulturell og ikke-diskriminerende pedagogikk	219
Bakgrunn og historisk perspektiv	219
Prinsipper for en flerkulturell pedagogikk	225
Hvordan skape et flerkulturelt miljø i barnehagen?	228
Markering av merkedager i barnehagen	232
Å arbeide med forskjeller	236
Å inkludere foreldrene i det pedagogiske arbeidet	239
Personalets kompetanse	239
Oppsummering	240

Noen ord til slutt	241
---------------------------------	-----

Referanser	242
-------------------------	-----

Stikkord	253
-----------------------	-----

KAPITTEL 1

Minoriteter med innvandrerbakgrunn

I dette kapitlet blir noen sentrale begreper og utfordringer vedrørende norsk innvandrings- og integreringspolitikk drøftet som en bakgrunn for den videre framstillingen i boka.

- Hvilke ulike grupper innvandrere er det i Norge?
- Hva er forskjellen på flyktning og asylsøker?
- Hva betyr det å tilhøre en minoritet?
- Hvordan bør det legges til rette for at minoritetsgrupper integreres på en god måte?

Personer med innvandrerbakgrunn

Personer med innvandrerbakgrunn i Norge deles i dag inn i to grupper: «innvandrere» og «norskfødte med innvandrerbakgrunn». Innvandrere er personer som er født i utlandet av to utenlandskfødte foreldre. Den andre gruppa er personer som er født i Norge og har foreldre som er innvandrere. Ved inngangen til 2017 var det 725 000 innvandrere i Norge (ca. 13,8 % av befolkningen). I tillegg var det 159 000 norskfødte med innvandrerforeldre¹, noe som betyr at hver sjette person bosatt i Norge hadde innvandrerbakgrunn. Gruppa med innvandrerbakgrunn har økt de siste tiårene, noe som både skyldes arbeidsinnvandring fra østeuropeiske land og at mange flyktninger er kommet hit. Denne befolkningsgruppa endrer seg stadig avhengig av utviklingstrekk og endringer i Europa og i verden for øvrig.

¹ Lokalisert på www.ssb.no/innvbef, Innvandrere i Norge, 2017, 21.08.2018

I 2015 var det eksepsjonelt mange mennesker på flukt til Europa, og antall asylsøkere som hadde kommet til Europa, passerte én million, og av disse var det i overkant av 30 000 som søkte om beskyttelse i Norge. De fleste kom fra Syria, Afghanistan og Irak, og den gruppa som økte mest, var enslige mindreårige flyktninger, de aller fleste gutter. Av alle som søkte om beskyttelse, var det mer enn tre ganger så mange menn som kvinner.²

Så å si alle kommuner har innbyggere med innvandrerbakgrunn. De fleste bor i Oslo, og en stor andel bor også i Akershus og Buskerud. Antall personer med innvandrerbakgrunn varierer svært mye fra store bykommuner til små bygdekommuner, og fra landsdel til landsdel. Personer i Norge med innvandrerbakgrunn kommer fra om lag 220 ulike land, og halvparten kommer fra land i Europa. Den største gruppa kommer fra Polen og utgjør om lag 100 000 personer.

Barn som er adoptert til Norge fra et annet land, regnes ikke inn i gruppa innvandrere, heller ikke barn som er født i utlandet av norskfødte foreldre, eller barn som har én norskfødt forelder. Det er altså hvorvidt foreldrene har bakgrunn som innvandrere, som bestemmer om et barn tilhører denne gruppa eller ikke. Tidligere har det i Norge vært brukt ulike begreper i omtalen av ulike grupper med innvandrerbakgrunn. Det er begreper som «første-, andre- og tredjengenerasjons innvandrere» eller «innvandrere og etterkommere».

Det er viktig å finne egnede begreper og benevnelser for å unngå at alle med utenlandsk bakgrunn, uansett hvor lenge de har bodd i Norge, om de har norsk statsborgerskap eller ikke, defineres og tilskrives en innvandreridentitet. Begreper som første-, andre- og tredjengenerasjons innvandrere kan oppleves negativt, og mange kan oppleve at de kun blir sett på som «en innvandrer» og ikke en person. Når myndighetene valgte å skille mellom innvandrere og etterkommere, var det blant annet et signal om at de to ulike gruppene har ulik tilknytning og tilhørighet til det norske samfunnet og ulike forutsetninger og behov når det gjelder deltakelse og medvirkning.

Personer som kommer til Norge fra et annet land, enten som barn, ungdom eller voksen, vil kunne ha behov for andre tiltak, for eksempel i barnehage og skole, enn de som er født og oppvokst her.

² Lokalisert i Aftenposten 06.01.2016.

Mennesker som har innvandret til Norge, har kommet hit av ulike årsaker. Noen har kommet for å søke arbeid, og de kalles ofte arbeidsinnvandrere, mens flyktninger og asylsøkere i stor grad er mennesker på flukt fra krig, forfølgelse, undertrykking og naturkatastrofer.

Arbeidsinnvandrere er benevnelsen på en person som kom eller kommer for å søke arbeid. I 1960- og 1970-årene kom det mange unge menn til Norge fra blant annet Pakistan, Tyrkia og tidligere Jugoslavia, og mange fikk arbeid blant annet innen ulike typer serviceyrker. Fordi Norge manglet ufaglært arbeidskraft innen visse samfunnssektorer, var det på den tiden lett å få innreise- og oppholdstillatelse til Norge.

I 1975 innførte myndighetene en ordning med innvandringsstopp for å begrense arbeidsinnvandringen til landet, blant annet ut fra hensynet til å sikre en vellykket integrering for de som allerede hadde innvandret. Mange av arbeidsinnvandrerne hadde bosatt seg i Norge og fått permanent oppholdstillatelse. Det innebar at også, gjennom en lovfestet rett som kalles familiegjenforening, den nærmeste familien i hjemlandet kunne få opphold i Norge på permanent basis (Eriksen & Sørheim, 2006).

I perioden fra innvandringsstoppen ble innført og i de etterfølgende tiårene besto innvandringen i stor grad av familieinnvandrere og mennesker på flukt. I forbindelse med EU-utvidelsen i 2004 og 2007 skiftet innvandringen til Norge karakter. Som en følge av EØS-avtalen er Norge en del av et felles europeisk arbeidsmarked, og arbeidsinnvandringen til landet er blitt betydelig høyere det siste tiåret. De største innvandrergруппene i Norge i dag kommer fra europeiske land som Polen, Sverige, Tyskland og Litauen. Innvandrere fra Pakistan utgjør også en stor gruppe arbeidsinnvandrere. Reglene for familieinnvandring er blitt innskjerpet, og det stilles nå strengere krav blant annet om økonomi, arbeid og utdanning for at familiegjenforening innvilges (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012).

Flyktninger, som er betegnelsen på mennesker som er på flukt, er en annen stor innvandrerggruppe til Norge, og de største gruppene har kommet fra Irak og Somalia. «Flyktninger er personer som får opphold fordi de enten fyller vilkårene i flyktningkonvensjonen, eller som står i reell fare for å bli utsatt for dødsstraff, eller straff ved tilbakevending til hjemlandet» (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012). Overføringsflyktninger

er personer på flukt som har fått status som flyktninger av FN. Norge har gjennom avtaler med FNs høykommissær for flyktninger forpliktet seg til å ta imot overføringsflyktninger, og disse trenger ikke å søke om oppholdstillatelse i det landet de kommer til. Dette er mennesker som av ulike årsaker som blant annet krig, forfølgelse, sult og naturkatastrofer er på flukt fra sine hjem og lever som flyktninger i et annet land, som oftest i et naboland.

Når det kommer overføringsflyktninger til Norge, blir de bosatt i ulike kommuner over hele landet. Kommunene har avtaler om hvor mange flyktninger de kan ta imot årlig eller i løpet av for eksempel en treårsperiode. Kommunene har et eget opplegg som skal sørge for bosetting, norskopplæring, språkpraksisplasser og arbeidsmuligheter for de voksne, og opplæring i barnehage og skole for barn og ungdom. Over en periode fra tre til fem år skal flyktningene bli selvhjulpne og inkludert i samfunnet gjennom deltakelse og medvirkning. Mange kommuner ønsker helst å bosette familier, noe som betyr at flere og flere barnehager og skoler i Norge får barn og elever med et annet morsmål og en annen hjemmekultur enn det som er vanlig blant majoriteten.

En *asylsøker* er «... person som på egenhånd og uanmeldt ber myndighetene om beskyttelse og anerkjennelse som flyktning. Personen kalles asylsøker inntil søknaden er avgjort» (Kommunal- og regionaldepartementet, 2003). Asylsøkere har også innvandrerbakgrunn, men de er ikke innenfor FN og «flyktningesystemet». De har reist fra sitt hjemland av ulike grunner og søker om opphold i et annet land. Mange er forfulgt på grunn av rase, religion, nasjonalitet og politiske meninger. Felles for dem er at de ønsker og tror på en bedre framtid for seg og sine. Når de kommer til det nye landet, må de søke om oppholdstillatelse. Det er denne gruppa som økte sterkt i løpet av 2015. Myndighetene behandler søknaden for å se om vedkommende oppfyller kravene til oppholdstillatelse. Mens asylsøkerne venter på at søknadene deres skal behandles, bor de på asylmottak. Denne perioden kan vare fra noen uker til flere år. Det betyr at mange, både barn og voksne, har asylmottaket som sitt hjem i lang tid. Kommuner med asylmottak har ofte noen barnehageplasser som er øremerket for barn som i en periode bor på asylmottaket. Blant gruppa med asylsøkere finner vi også, som tidligere nevnt, barn under 18 år som kommer alene.

De siste årene har både Norge og flere andre europeiske land innført en strengere praksis når det gjelder å innvilge asylsøknader. De fleste søk-

nadene blir avvist, og personene sendes ut av landet. Noen får opphold på humanitært grunnlag, det vil si at det foreligger sterke menneskelige hensyn som tilsier at de bør gis opphold. I dag har Norge en av de strengeste praksiser i Europa når det gjelder å ta imot personer med innvandrerbakgrunn.

Mange som kommer som flyktninger og asylsøkere, har opplevd vold og tortur både før og under flukten. De kan derfor ha traumer og store psykiske lidelser og et prekært behov for behandling og hjelp når de kommer til Norge. Dette byr på utfordringer både for den enkelte og for samfunnet for at de skal finne seg til rette og få et godt liv i Norge.

Innvandring og en mangfoldig befolkning fører med seg ressurser til det nye landet, men også utfordringer. De fleste av innvandrerne i Norge er i arbeid og bidrar til økonomisk verdiskaping i samfunnet. De tar utdanning og deltar på ulike samfunnsarenaer, og mange har en levestandard på linje med majoritetsbefolkningen. Noen av utfordringene er at det blant noen grupper innvandrere er høy arbeidsledighet, og særlig gjelder det kvinner. Mange er høyt kvalifisert, men har problemer med å få godkjent og brukt den kompetansen de har. I skolen viser undersøkelser at noen grupper elever med innvandrerbakgrunn oppnår dårligere skoleresultater enn de etnisk norske elevene. Men det er også resultater som viser det motsatte, nemlig at denne gruppa elever og studenter får de beste karakterene. Det er en utfordring å sikre at alle som bor i Norge, har like muligheter til å lykkes i skolen.

Refleksjonsspørsmål

Hvilke spørsmål og problemstillinger er mest i fokus i media når du studerer dette? Du kan for eksempel undersøke og tenke gjennom:

- Hvor stor er den årlige innvandringen til Norge?
- Hvilket land kommer det flest innvandrerne fra?
- Hvilke regler gjelder for familiegjenforening?
- Blir noen innvandrergrupper sendt ut av Norge? Hvilke argumenter brukes fra myndighetenes side når de snakker om dette, for eksempel i media?
- Hvilke regler gjelder for at innvandrere skal få norskopplæring?

Bruk gjerne nettsidene til Utlendingsdirektoratet (UDI) for å finne ut mer:

<http://www.udi.no>

Begreper

Migrasjon

Migrasjon betyr å flytte fra eller å flytte til et land; de som flytter fra et land, kalles emigranter, for eksempel nordmenn som emigrerte til Amerika på 1800-tallet. De som flytter til et land, kalles immigranter, for eksempel innvandrere, asylsøkere og flyktninger som flytter til Norge. Migrasjon er ikke noe nytt. Folk har flyttet på seg til alle tider av ulike årsaker. Mange flytter også etter hvert tilbake til det landet de kom fra.

Minoritet

Begrepene minoritet og majoritet «...brukes hovedsakelig for å beskrive at befolkningen kan deles inn i flertall og mindretall på ulike områder og i saker, så som utseende, språk, religiøs tilhørighet, verdiorientering» (Kommunal- og regionaldepartementet, 2003). Minoritet brukes altså som oftest om en gruppe som i antall er mindre enn majoriteten. Men begrepet brukes også om grupper som i mindre grad har makt og innflytelse og dermed befinner seg i en avmaktsposisjon i forhold til storsamfunnet. Mange minoritetsgrupper har liten reell mulighet til å påvirke beslutningsprosesser og å gjøre seg gjeldende politisk.

Man kan skille mellom en kvantitativ og en kvalitativ definisjon av minoritet. I den kvantitative definisjonen vektlegges antall, mens man i den kvalitative definisjonen legger vekt på spørsmål om makt og innflytelse i samfunnet. Når man snakker om språklige minoriteter, vil man ut fra en kvantitativ definisjon være interessert i å finne ut hvor mange brukere det er av ulike språk i samfunnet, i skolen eller i barnehagen. Ut fra en kvalitativ forståelse av begrepet språklig minoritet vil ikke en opptelling av ulike språkbrukere være tilstrekkelig. Man vil i tillegg være interessert i å se på hvilke betingelser de forskjellige språkgruppene har for å bruke språket sitt i private og offisielle situasjoner. I skole- og barnehagesammenheng vil det være viktig å undersøke om alle barna har like muligheter for deltakelse og læring på et språk de behersker. Man kan si at en gruppe er en språklig minoritet når institusjonsspråket er et annet enn denne gruppas morsmål. Det samme vil gjelde for en gruppe som skiller seg religiøst og kulturelt fra det som er institusjonens innhold og pensum.

Den gruppa vil kunne benevnes som en religiøs eller kulturell minoritet. Minoritetsstatus kan også avhenge av om personen føler seg tilhørende eller avvikende i forhold til normer og verdier som gjelder i skolen eller i barnehagen. Gjennom en kvalitativ definisjon av minoritetsbegrepet kan man bli klar over forholdet mellom minoriteter og majoriteten, og man kan få en dypere innsikt i hva det vil si å være minoritet i et samfunn (Gitz-Johansen, 2006b).

Begrepet minorisering er aktuelt å trekke fram i denne sammenhengen. Minorisering er betegnelsen på de prosessene som produserer og definerer grupper i samfunnet som enten å være majoritet eller minoritet. Fokus er på makt, strukturer og prosesser og ikke på gruppene som sådan. Man kan snakke om at det skjer en minorisering av grupper i barnehage og skole dersom det pedagogiske innholdet, språklig og kulturelt, ikke gir alle grupper like muligheter for å tilegne seg kunnskap og ta del i læringsprosessene (Gitz-Johansen, 2006b).

Minoritetsgrupper i Norge kan deles inn i nasjonale minoriteter og innvandrede minoriteter. Nasjonale minoriteter er grupper som i mange generasjoner har bodd i Norge, men som på ulike måter skiller seg fra majoriteten. Nasjonale minoriteter i Norge er jøder, kvener, rom (sigøynere), romanifolket (tatere) og skogfinner (Utdanningsdirektoratet, 2014).

Innvandrede minoriteter er benevnelsen på gruppa som vi ovenfor kalte «personer med innvandrerbakgrunn», altså arbeidsinnvandrere, flyktninger og asylsøkere. Dette er en svært sammensatt gruppe når det gjelder språk, religion, sosial og økonomisk bakgrunn, årsaker til innvandring til Norge, framtidsplaner, kjennskap til norsk språk og tradisjoner og kjennskap til vestlige, moderne samfunn og samfunnsinstitusjoner generelt.

Samene har status som urbefolkning og regnes ikke som en nasjonal minoritet (se ovenfor). Samene var den opprinnelige befolkningen i nord før andre grupper kom og etter hvert slo seg ned og tok over landområdene. I dag er samene en minoritet i Norge, mens de utgjør majoriteten i deler av Finnmark. På bakgrunn av deres opprinnelse og historie er deres tilhørighet og minoritetsstatus spesiell sammenliknet med andre etniske minoritetsgrupper i Norge.

Etnisitet

Etnisitet defineres som

en følelse av gruppesamhørighet som baseres på felles kjennetegn som f.eks. språk, rase, religion»., og dessuten f.eks. på felles opprinnelse, felles landområde og felles økonomisk basis. (Engen & Kulbrandstad, 2004)

Som et viktig kriterium for etnisitet legges det altså vekt på at den enkelte selv har en følelse av samhørighet og fellesskap med en gruppe. Begrepet etnisk gruppe brukes ofte om minoritetsgrupper og i mindre grad om majoriteten som gruppe. Men både majoriteten og minoritetene utgjør etniske grupper ut fra definisjonen ovenfor. Det vil derfor være upresist å snakke om «etnisk mat» eller «etnisk musikk» om noe som kun handler om minoritetsgruppene eller «de andres» mat eller musikk. Det er nok vanligere i dagligtalen å omtale «de» som etniske enn å bruke begrepet etnisk på «oss selv». Gjennom talemåter som «norsk mat» og «etnisk mat», eller «norsk musikk» og «etnisk musikk», som ofte brukes av majoriteten, brukes begrepet «etnisk» for å si noe om det som defineres som ikke-norsk. Etnisk som begrep blir dermed en markør for å skille «vi» og «de». Personer med innvandrerbakgrunn i Norge er ikke mer etniske enn de med norsk bakgrunn, og omvendt.

Etnisitet er ikke synonymt med kultur. Flere etniske grupper kan kulturelt sett være svært like, men i visse situasjoner og sammenhenger vil medlemmene av de etniske gruppene ha en klar bevissthet om hvem som tilhører hvilken etnisk gruppe. Her kommer kriteriet om en subjektiv opplevelse av tilhørighet inn. Etniske grupper og etniske grenser defineres innenfra av de personene som er involvert i de etniske relasjonene, og etnisitet gjøres relevant i møtet med andre grupper. Etnisitet er ikke noe som er *i* grupper, men *mellom* grupper. Etnisitet er altså ikke en egenskap ved personer eller grupper (Barth, 1969).

Nordmenn er vanligvis ingen etnisk gruppe, men de blir det så snart de kommer i kontakt med svensker og andre utlendinger. Først da blir vi oss bevisst at vi er norske, og vektlegger vår norskhet. For hvorfor i all verden skulle vi vektlegge vår norskhet når vi omgir oss med andre nordmenn? (Eriksen & Sørheim, 2006).

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan bruker du begrepet «etnisk»?
- Hvilke sammenhenger blir begrepet brukt i, hvem blir det brukt om?
- Søk på «etnisk» på nettsiden til en avis, nettsiden for en relevant stortingsmelding og på nettsiden til utdanningsinstitusjonen du går på. Hvordan er bruken her – er det sprik eller samsvar?

Innlemmingsstrategier

For å beskrive forholdet eller relasjonen mellom en majoritet og minoritetsgrupper i et samfunn er det vanlig å peke på tre hovedstrategier som myndighetene kan praktisere overfor minoritetsgruppene, og som minoritetsgruppene selv i større eller mindre grad kan velge som tilpasning til majoritetssamfunnet. Disse strategiene kalles assimilering, segregering og integrering.

Assimilering innebærer at minoritetens kultur etter hvert skal forsvinne og smelte sammen med majoritetskulturen. Strategien kan være enten påtvunget minoritetene av myndighetene, eller den kan være selvvalgt og frivillig. Et eksempel på norske myndigheters assimileringspolitikker finner vi i hvordan myndighetene behandlet den samiske befolkningen mellom ca. 1850 og helt fram til 1960. (Du kan lese mer om fornorskingsprosessen som samene ble utsatt for, i kapittel 3.)

Segregering innebærer at minoriteten holdes fysisk atskilt fra eller har minimal kontakt med majoriteten, og at de bevarer og utvikler sin egen kultur uten større påvirkning fra majoritetssamfunnet. Minoriteten går i egne barnehager og skoler, og det er vanlig å vise til apartheidsystemet i Sør-Afrika som eksempel på et segregert samfunn. Men målet med segregeringstiltak kan også være at minoriteten, dersom det er snakk om innvandrede minoriteter, skal vende tilbake til hjemlandet etter en viss tid. Segregering bygger på en ideologi som handler om at minoritetene er mindreverdige, og at man ikke skal blande kulturer (Eriksen & Sørheim, 2006). En slik strategi kan være påtvunget minoritetene av majoritets-

samfunnet, men den kan også i noen tilfeller være selvvalgt og kalles da separatisme (Engen & Kulbrandstad, 2004).

«*Integrering* er en prosess som omfatter både de som bor her fra før, og de som flytter til landet. Nye innbyggere må tilpasse seg samfunnet de kommer til og ta del i samfunns- og arbeidslivet. De som allerede bor i Norge, må anerkjenne og forholde seg til at befolkningen endres og blir mer mangfoldig» (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012).

Integrering som tilpasningsstrategi innebærer at minoritetene har innflytelse og deltar i samfunnets felles institusjoner på linje med majoriteten, men uten at de tvinges til å oppgi sitt språk eller kulturelle særpreg (Eriksen & Sørheim, 2006). Integrering vil forutsette en tilpasning både fra majoritetens og minoritetenes side. Begge grupper endrer seg på noen områder og beholder sitt særpreg på andre områder. For minoritetene vil det bety at de bør kvalifiseres språklig og kulturelt for å kunne leve både i majoritetssamfunnet og i minoritetssamfunnet.

For barn og ungdom med minoritetsbakgrunn i barnehage og skole betyr det at de både skal få beholde morsmål og hjemmekultur, samtidig som de lærer om norsk språk og kultur. Men selv om myndighetene formulerer mål som støtter opp under prinsippene i integreringsstrategien, kan tiltakene som iverksettes – eller ikke iverksettes – for eksempel i barnehagen og skolen, snarere føre til utilsiktet assimilering eller segregering enn til integrering.

Norge har hatt integrering som et overordnet prinsipp, noe som har vært understreket i offentlige dokumenter i mange år. I *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* (Kunnskapsdepartementet, 2017a) har imidlertid ikke selve integreringsbegrepet noen framtreddende plass, men man finner formuleringer som støtter opp om intensjonene som ligger til grunn for integreringsstrategien. Det er en diskusjon i samfunnet om hva integrering betyr i praksis, om når eventuelt minoriteter kan sies å være integrert eller ikke, og om hvem som eventuelt skal definere det.

Det er mange dilemmaer som kan oppstå i en slik prosess. For eksempel vil det hele tiden være en diskusjon om hvor kravene om likhet og hvor grensene for forskjellighet skal gå.

For den samiske befolkningen gir ikke integreringsprinsippene mening som for andre etniske minoriteter. Samene har krav på særskilte rettigheter